

כאן לאחר ברכה. וכן צפ' כל כתבי (שבת ד' קט). אמרי' כשהיו מניחים השולחן היו אומרים לה' הארץ ומלואה וכשהיו מסלקין השולחן היו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם: **כאן** בזמן שישרא"ל עושיין רצונו של מקום שנאמר ואספת דגנך.

וא"ת והא' לקמן בזמן שאין ישראל עושיין רצונו של מקום מוקמי' ליה. וי"ל דמיירי ודאי שעושיין רצונו של מקום ואין עושיין רצונו כ"כ דאינס דקייקם גמורים * ועוד י"ל דפלגי ליה הא' דלקמן שכל הפרש מה בין עושים ואין עושיין * והכא בעושים ואין עושים כי הדדי (א) ניסוח: **דרך** טרקסמון. פירש"י היינו דלורייטתא אבל מדרבנן גם חזר קובעת דלמשמע צפ' יואל דופן (גדה ד' מו): אחיכו חזר שמייבי צמעש וכו' וכן מוכח צפ' המציא (ביצה ד' לה):

טובא גריר. מכלל משמע שאסור לשמות יין בערב פסח מן המנחם ולמעלה ואם רוצה לשמו' לרבי' לשמות הרבה דטובא מגרירי גריי: לא

כאן לאחר ברכה א"ר הנינא בר פפא כל הנהגה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו גזול להקב"ה וכנסת ישראל שנא' יגזול אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקב"ה שנא' הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנסת ישראל שנא' שמע בני מוסר אביך ואל תמוש תורת אמך מאי חבר הוא לאיש משחית א"ר הנינא בר פפא חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל **לאביהם שבשמים**: ר' הנינא בר פפא דמי כתיב וילקחתי דגני בעתו וגו' וכתוב ואספת דגנך וגו' ל"ק כאן בזמן שישראל עושיין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושיין רצונו של מקום ת"ר ואספת דגנך מה ת"ל לפי שנא' לא ימוש ספר התורה הזה מפיך יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל ר"ש בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורע בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושיין רצונו של מקום מלאכתך נעשית ע"י אחרים שנא' ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' ובזמן שאין ישראל עושיין רצונו של מקום מלאכתך נעשית ע"י עצמם שנא' ואספת דגנך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנא' ועבדת את אויביך וגו' אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן א"ל רבא לרבנן במטותא מינייכו ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחוו קמאי כי היכי דלא תטרודו במוזונייכו כולא שתא: אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רבי יהודה בר' אלעאי בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים בידן דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זו וזו נתקיימה בידן דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זו וזו לא נתקיימה בידן ואמר רבה בר בר חנה אר"י משום ר"י בר' אלעאי * בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית שנא' בערתה הקדש מן הבית ור' יוחנן אמר אפי' חצר קובעת שנא' ואכלו בשערך ושבעו: חוץ מן היין וכו': מאי שנא יין אילויא משום דאשתני לעלויה אשתני לברכה והרי שמן דאשתני לעלויה ולא אשתני לברכה * דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן שמן זית מברכין עליו בפה"ע אמרי התם משום דלא אפשר היכי נברוך בורא פרי הזית פירא גופיה זית אקרי ונברך עליה בורא פרי עץ זית אלא אמר מר זוטרא חמרא זיין משחא לא זיין ומשחא לא זיין והתנן * הנודר זמן המזון מותר במים ובמלח והוינן בה מים ומלח הוא דלא אקרי מזון הא כל מילי אקרי מזון נימא תיהו תיובתא דרב ושמואל דאמרי אין מברכין בורא מיני מזונות אלא בה' המינין בלבד וא"ר הונא באומר כל הזן עלי אלמא משחא זיין אלא חמרא סעיד ומשחא לא סעיד וחמרא מי סעיד * והא רבא יהודה שתי חמרי כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגרריה ללביה וניכול מצה טפי טובא גריר פורתא סעיד ומי סעיד כלל והכתיב * ויין ישמח

גזול להקב"ה. את צרכמו: וינסס ישראל. שכשחטאו הפירות לוקין: אין פשע. ולפי שהוא מיקל רואים האחרים ולמדן ממנו לעשות כן ליהנות מן העולם שלא צרכה ולכן נקרא זה המיקל חבר לאיש משחית: ליבעס צן נבט. שחטא והחטיא את ישראל כך הוא חוטא ומחטיא: בזמן שעושיין רצונו. הדגן שלהם וכשאין עושים רצונו נוטלו ומראה להם שהוא שלו: דברים כדכסון. שלא יעסוק בצרכך ארץ: הנהג צהס. עם דרכי תורה: מנהג דרך ארץ. שאם תבא לידי לורך הצרכות סופך ליבעל מדברי תורה: אפשר. בתמיה אפשר כדברך: ציומי ניסן. ימי הקציר: ציומי תשרי. דריכת הגמות והצדסים: דרך טרקסמון. דרך שערי החצר והבית: * פני הצים. פתח כניסה ויציאה: אין הטבל מחייב צמעש. מן התורה. אבל אכילת קצע אסור לאכול מדרבנן: זים אקרי. והוא ליה צורא פרי הפרי שהפרי קרוי זית ואין זו בריאת שמים כי צידי אדם היא צריאה זו אבל גזי גפן הגפן היא העץ והעצים הם פרי הגפן: חמרא זיין. להכי חשיב לקבוע לו צרכה לעצמו: ואמר רב הונא. הא דקמני מותר במים ובמלח ואסור בשאר אולכין ומשקין לאו באומר קונס מזון עלי דאין מזון אללא מה' מיני דגן חטין ושעורין וכוסמין ושזלת שעל ושפיון אללא באומר כל הזן עלי קונס וכל מילי נהי ללא אקרו מזון מיהו מין זיני צר ממיה ומלח אלמנא משחא זיין: סעיד. חשיב טפי ממזון: והכתיב ויין ישמח לבב אנוש. וסיפא דקרא ולחם לבב אנוש יסעד משמע אלל זיין אינו אללא משמח. ומשני ללא כדקאמרת אללא לחם יסעד ולא ישמח אלל זיין סועד ומשמח: אי סי. זיין סעיד מזון הוא ולברך עליה שלט צרכות לאחרי ואין למרינן לקמן בצפקין (דף לה) כל שהוא משמח המינין ולא מין דגן חמרים אומרים צרכה אחת: אווקי מויק. לגופיה ואין זו אכילה שטעונה צרכה דגזי צרכה ואלתא כתיב: דסניא. דלאו צר אכילה היא: הסופה שמן של סרומא. שזוג: משלם אס הקרן. שאר מזיק את חצירו צממונו: ואין משלם חומש. דגזי חומש אכילה כתיב ואיש כי יאכל קדש צגגה (ויקרא כב) פרט למזיק: ע"י הפס. משום לפתן: ע"י אניגרון. מין מאכל הוא ונותנים לתוכו שמן ושני צמשה כמנה מקומות: דאמר רבה צר שמואל. לא תמא הכא אללא לפרושי לן מאי ניהו: מיא דסלקא. מים ששלקו בהן מרדן: דכולהו

פפא דמי כתיב וילקחתי דגני בעתו וגו' וכתוב ואספת דגנך וגו' ל"ק כאן בזמן שישראל עושיין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושיין רצונו של מקום ת"ר ואספת דגנך מה ת"ל לפי שנא' לא ימוש ספר התורה הזה מפיך יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל ר"ש בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורע בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושיין רצונו של מקום מלאכתך נעשית ע"י אחרים שנא' ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' ובזמן שאין ישראל עושיין רצונו של מקום מלאכתך נעשית ע"י עצמם שנא' ואספת דגנך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנא' ועבדת את אויביך וגו' אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן א"ל רבא לרבנן במטותא מינייכו ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחוו קמאי כי היכי דלא תטרודו במוזונייכו כולא שתא: אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רבי יהודה בר' אלעאי בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים בידן דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זו וזו נתקיימה בידן דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זו וזו לא נתקיימה בידן ואמר רבה בר בר חנה אר"י משום ר"י בר' אלעאי * בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית שנא' בערתה הקדש מן הבית ור' יוחנן אמר אפי' חצר קובעת שנא' ואכלו בשערך ושבעו: חוץ מן היין וכו': מאי שנא יין אילויא משום דאשתני לעלויה אשתני לברכה והרי שמן דאשתני לעלויה ולא אשתני לברכה * דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן שמן זית מברכין עליו בפה"ע אמרי התם משום דלא אפשר היכי נברוך בורא פרי הזית פירא גופיה זית אקרי ונברך עליה בורא פרי עץ זית אלא אמר מר זוטרא חמרא זיין משחא לא זיין ומשחא לא זיין והתנן * הנודר זמן המזון מותר במים ובמלח והוינן בה מים ומלח הוא דלא אקרי מזון הא כל מילי אקרי מזון נימא תיהו תיובתא דרב ושמואל דאמרי אין מברכין בורא מיני מזונות אלא בה' המינין בלבד וא"ר הונא באומר כל הזן עלי אלמא משחא זיין אלא חמרא סעיד ומשחא לא סעיד וחמרא מי סעיד * והא רבא יהודה שתי חמרי כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגרריה ללביה וניכול מצה טפי טובא גריר פורתא סעיד ומי סעיד כלל והכתיב * ויין ישמח

לבב אנוש ולחם לבב אנוש יסעד וגו' נהמא הוא דסעיד חמרא לא סעיד אלא חמרא אית ביה תרתי סעיד ומשחא נהמא מסעד סעיד שמוחי לא משמח אי הכי נברך עליה שלש ברכות לא קבעי אינשי סעודתיהו עליה א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא אי קבע עליה סעודתיה מאי א"ל לכשיבא אליהו ויאמר אי הויא קביעותא השתא מיהא * במלה דעתו אצל כל אדם: גופא אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן השמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ היכי דמי אילויא ידקא שתי ליה (משתה) אווקי מויק ליה * דתניא והשותה שמן של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש * הסך שמן של תרומה משלם את הקרן ומשלם את החומש אלא דקא אכיל ליה על ידי פת אי הכי הויא ליה פת עיקר והוא טפל ותנן * זה הכלל * כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופותר את הטפלה אלא דקא שתי ליה ע"י אניגרון דאמר רבה בר שמואל * אניגרון מיא דסלקא * אניגרון מיא דכולהו

סעיד ולא מיקרו מזון (שחיבין ל). אניגרון. מין מאכל שמתקין בו יין וכמנה מקומות שנית בתוספתא אניגרון ואכסניגרון שמתקין בו יין ושמן (יומא עו).

(א) גישין דף פא. (ב) נפירש"י וימו שס. (ג) וימי פו. (ד) [לקמן לו.]. (ה) שיוינן סו: ודף ל. (ו) נפסחוס ק. (ז) [פסחוס מד. סוכה ד.]. (ח) מוספתא מרומות רפ"ו. (ט) לקמן מה. (י) שבוטות ג. [וימא עו.]. (יא) אכסניגרון כן חתא ביומא עו. שבוטות כב. וכן א"י בערוך. (יב) נד"ה פני חמר ד"ה ארין. (יג) נדרים ח. (יד) [פסחוס ג.]. (טו) והכא בעשין ועשין ואין עושיין כי הדרי ל"ל ופי' דלקמן מפרש מה בין עושיין ואין עושיין כל כך כסברת התוס' בתירוץ א' ואין עושיין כלל ויחא ג' בנות דע"כ ל"ל דל"ל הכי כיון דמישחא מי צ"י פסוקים דהאי קרא דועמדו זרים איירי בעשין ומפיק מניה דאפי' אסופת דגן ארס איכיס לעמא כמ"ש מלכתא דגן דחטו קרא ועמדו זרים ורעו צאנכם וכו' ככא לברכוס אקרא דוספתא דגנך איירי דאין עושיין ע"כ פי' דאין עושיין כי כ"י דל"כ קרא דהאי אקמית דל"כ קרא דוקמתי דגני אלל הכא ל"מ צ"פ א' ס"ד דלית ליה הא כברה לתפס מתיא קרא דועמדו זרים אפי' מלכתא אסופת דגן למה ליה להקשות הני מרי קרא דסדרי ולקמתי דגני מוספתא דגנך עיפא מניה ה"ל להקשות קרא דולקמתי דגני קרא דועמדו זרים ונכמתי אפי' זרים יעשו כענין אללא דהאי דלא ספיק מדי מתיא קרא גנו' ל' שפעמא וז"ל רבא אללא ל' מעלתו לזו לאין עושיין כלל ולעושיין אללא עושיין ואין עושיין כי כ"י א"ן לו שום דלית להק' כיהיכו וכו' הדרי ניהו ואם כן ע"כ פלוגי דהאדר.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כ"ה כאן זמן וכו' כי הדרי' ניב כשניסה בעצמן הם אסופת את הדגן אללא שם אין עושיין לוקח הדגן ממשותם:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כאן בזמן ועוד י"ל בו. ע"י משנת רש"ס (ח"א סי' ל"ט):

מוסף רש"י

דרך טרקסמון. דרך המעשה ממין ליבעס לפנים ודומה לו שהוא לזון זיין כמו (יומא ג.) טרקסין (י"טו) * טרקסין לזון כמ"ש פניס הוא (יומא ג.) או לזון טרקסין גל, כדק שער, ומומין בית, כמלמד מקמי סומון (רש"י בע"י). כדו לחייבין במעשה. קיד"ל אין הטבל ממתייב צמעש עד שיראה שער, לאספוקי דרך תלכות ודרך גגות דלא, וי"ל מואללא בעשירין כ"מ הסוכר (גיטין עט). אין הטבל מתחייב במעשה. אפילו מירחו כתיב צדה, עד שיראה פני הבית. שיכנס דרך הפתח שהוא פני הבית ולא דרך גגות וקרפפות (ב"מ פו). ואכלו בשערך. ונתת לזון וגו' משום שנוכח לעשירין (ש"ס). כל דהו עלי. תמיך דאסר ליה ככל מילי, לזו דלמך יאסר על מזון, דחיל לא מקרי מין אללא ה' מינין דהו מין דגן דחייב ועשירי ליה, אללא כגון דלמך יאסר על כל הזן, דמשמע כל דבר המצטע, דכל מילי זייני חוץ ממנו ומלח, אללא מיסעד לא

תורה אור השלם

1. גזול אביו ואמו ואמר אין פשע חבר הוא לאיש משחית: משלי ח' כד ה' ה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלא הוא אביך קנך הוא עשיתי * ויבננו: דברים כ"ו * שמע בני מוסר אביך ואל תמט תורת אבך: שלי א' * לכן אשבו ולקחתי דגני בעתו ותידוש במערו והעלתי גמרו ויפשיתי לבסות את ערקותה: השוע ב' א' * ונתתי מטר ארבעים בעתו וירחמלקוש ואקפת דגנך ותישרץ ויצדך: דברים י"ד * לא ימוש ספר התורה הזו מפיו והגית בו ורעו ולילה למען תשמר לעשות בקל הבתוב בו כי או תעלין את דרךך וגו' תשפיל: ירושע א' ח' * ועמדו זרים ורעו צאנכם וקני נבר ארביכם וכו' ישיהו ס' א' * ועבדת את אויביך אשר שילחו ידך פרע ויבצמא ובעירם ויבחרו כל ונתן על קרל על צוארך עד השמדו ארץ: דברים כ"ה * ואתרף לפני ד' אליהך בערתי הקדש מן הבית וגם נתחיו לזר ולגר ליתום ואלקמנה ככל מעותך אשר צויתני לא בערתי ממצותך ולא שכחתי: דברים כ"ג * כי תבא לעשר את מעשר תבואתך בשנת השליש שנת המעשר ותתנה ללוי לגר ליתום ושעירי גגות ופרדים ורך הרבים, שכך מתחייבין במשורות ולא היו מערימין עליהן. ובריש ויקרא רבה הושיט לו אנדה של טרקסמא, דאמרא טרקסמא ידך הוא, וטרקסמון דרך פירות. וה' [המעשר הוא מעשר שני ומעשר הוא מעשר שני שנאמר בו בערתי הקדש מן הבית, גם מעשר עני כמו כן, אבל מעשר ראשון חייב בגרון. וירושלמי בירש כלאים עושיין טרקסמון]. ור' יוחנן אמר אפילו חצר קובעת שנאמר ואכלו בשערך ויבצמו. זה המעשר הוא מעשר שני ומעשר עני, אבל מעשר ראשון חייב בגרון. [הנודר מן המזון וכו'. ע"י פי' ר"ח עירובין ל.]. [והא היה שתי חמרא כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגרריה ללביה. כדאשכחן בפרק ערבי פסחים בגמרא סמוך למנחה]. [אכסניגרון מיא דכולי שלקי. בלשון ישמעאל אלשליק. כולוהו שלקי, פי' של כל העשבים השלוקים].